

NORDNORSKE SAMLINGER
UTGITT AV ETNOGRAFISK MUSEUM

V

NORDLANDS OG TROMS FINNER
I ELDRE HÅNDSKRIFTER

3. OM DE NORSKE
FINNER ELLER LAPPER

CA. 1760

VED MARIE KREKLING

OSLO 1943
A.W. BRØGGERS BOKTRYKKERI A/S

**OM DE NORSKE
FINNER ELLER LAPPER**

Efter et håndskrift fra det 18. århundre
(Thotts Saml. nr. 1733, 4°)

VED
MARIE KREKLING

1. CAPITEL

[1

*De natione Lapponica sive Finnica
generatim spectata et eorum habitationibus
sive Proventiis, quas incolunt.*

At finnerne eller lapperne (hvorav endel holder till paa de Norske grendser, endel i de Ryssiske og den største deel i Svenske grendser) er jo en adskilt nation for sig selv, fra disse 3de ovenmælte nationer, gjøres ej meget nødig at bevise; thi ingen kand blande disse folkeslag sammen med lapperne, som ikke er aldeles ukyndig i de Norskes og Svenskes klædedragt, levemaade og særdeles deres sprog. Vill man herimod sige: at de dog i forrige tider kand derfor nok have været et slags folk, omendskjønt klædedragten og levemaaden nu skiller, som nok kand have sine aarsager: saa viser dog sproget som endog de gamle Nordiske Nationer talte at være ganske adskilt fra det lapperne nu bruge, som fornufftelig sluttes at være det samme de i gamle tider har talt, thi der har ingen commercium med fremmede nationer kundet foraarsage nogen forandring deri, som med de fleste andre Evropæiske nationer ere skied. Vel er [*det*] sant at lapperne har endel ord som ej allene ere overensstemmende, men og de selv samme som bruges av de Norske eller Svenske, som f. ex. kjyrkja en kirke *templum*, som de svenske kalder kyrka og pronuntierer det kjürkja; Sacrament et *sacramente*; Altare et altere; Snukes snuv- (snus?-tobak, som bunden gemenlig kalder Snus; tobak, tobak; buk en bog, etc.

Men det er alt saadanne ord som betægner saa at sige *res artificiales* (hvilke lapperne jo endelig maae laane av deres naboer, siden de ej har saadanne ting selv, allene de giver de fleste saadanne laante ord en Finsk endelse og accent¹), hvilke ord mand veed alle nationer den ene maae laane av den anden;

-----
1 Parentesens innhold er i håndskriftet tilføiet under siden.

men de ord som bemærke *res naturales* eller saadanne ting som naturligvis er almindelig for alle, da ligner deres Sprog snart ikke i et eneste ord, saavidt ieg kand erindre, de Norskes og Svenskes hverken idsige eller forrig gamle sprog, som f. ex. alme en himmel *coelum*; Iubmel en Gud; jednam en jord *terra*; tjalme et øye; Kjeta en haand; tjuélke en skulder, en axel *humerus* etc. Saa ieg mener dette argument skall være temmelig krafftig at bevise at (lapperne¹) den finske nation er og har vært et ganske adskilt folk fra de (Norske og Svenske¹) Nordiske nationer (uden at tale om de som ere vel verserede i de gamle Nordiske historier og især *in migratione populorum* jo lettelig skall kunde sige at de ere ganske adskilte folkeslag²). Men at de ere ogsaa adskilte fra den finske nation i store 2] Finland er ikke troligt. Men tvertiniod er [*det*] ganske rimeligt av deres sprogs nær overstemmelse at de har været et folk og at lapperne har enten paa en tid eller tid effter anden emigreret fra store Findland længer hen i Nord og nordvest till de steder som nu kaldes den Svenske og Ryssiske lapmark og derfra, nemlig fra den Svenske lapmark, i de Norske nordre fielder.

At de fleste migrationer hvorav Evropa i forrige tider er blevet bebyggt holde de fleste med billighed for at være skied fra Asia igiennem Schyttien ind i Muscau eller det gl. Sarmatia og derfra videre ind i Evropa; at jo lapperne ere saaledes ogsaa komne her ind, er ingen tvil paa, helst da deres klædedragt (hvorom videre siden¹) blant andet vidner at de ere av første oprindelse et Orientalsk folk. Deres mening er maaske den rimeligste som holde for at da den sværm som kaldtes Slaver kom ind i Evropa, har de ved adskillige leiligheder og af adskillige aarsager delt sig i mange slags partier og saaledes blevet delt i adskillige langt fra hinanden bortliggende landskaber og provinser, og blevet bekiente av andre (deres naboer¹) under adskillige navne.

Det synes da rimeligt at de av Sarmatia er blevet trængt av andre nyere folk dels till det gamle Venden hvor nu er Preusen, Pomerer og Meklenburg, dels till Livland, dels till Ungarn hvor endnu er bekant det Kongerige Schlavonien, dels

-----
1 Tilføiet over linjen.

2 Parentesens innhold er i håndskriftet tilføiet linder siden.

till de nordre grendser av Sarmatia og Schyttia, nu Siberien (som Samojederne og flere andre Siberiske folk¹), dels og ind i store Finland hvorfra siden (som før er nælt) Lapperne ere emigrerede, hvorom med fornøyelse kand læses blant andre den nye Skribent Stralenberg i hans beskrivelse over den Nord-Oste del av Asia og Evropa². Hvilken Skribent holder for at alle ovenmælte Nationer ere fra førstningen av en sværm udsprungen og siden, om ej paa en tid, saa dog tid effter anden, hist og her adspidde, grundende sig paa den store overensstemmelse i deres sprog over de naturlige og for alle folk almindelige ting. Dog till dette vidløfftig og grundig at udføre vill en mere i historier forfaren pen till end min er, nok er det mig saa løslig at have meldet herom for des beqvemmere at komme till mit forsætt, som her i dette cap. er at vise de districter og provinser lappene beboe. —

Det egentlig kaldede lapmarken hvor de fleste lapper boe, og hvorfra baade Norske og Russiske lapper siden ere udspridde, hører till Sverrig og regnes nu omstunder for et av det Riges provinser eller som en dependent derav paa samme maade som Finmarken under Norge, eller som den Russiske lapmark (uden tvil i landcartene kaldet Lubomirsky) under Muscau. Den svenske lapmark strækker sig fra Sverrig her vestenfra og gaer lige i nord og bøyer sig i nordost og øster om *Sinu Bothnico* (som ellers skiller Sverrig og Finland ad), siden i en syd-ost (— —?) synden till Findland. Dets grentzer er de provinser Ångermanland og Jemteland i Sverrig som ligger strax synden, i vester og Nordvest er Nordlandene i Norge, i Nord er Finmarken, i nordost og øster er den Russiske lapmark, i synden igien paa den østre side av *sinu bothnico* er den province Cajanen i Finland; dets synderste grentzer skall omtrent ligge paa 64 ½ — 65 grader, og dets nordeste som er mod Finmarkens fielder henved 69 grader. Lapperne deeles som før er nælt i de Russiske, Svenske og Norske lapper. Mit forsætt er ikke at mælde om de 2 første, men allene om de Norske lapper. Da for at faae en rett concept³ om deres boepæl maae man forhen have gjort sig av landcartene (hvilke dog kun svare lit

-----
1 Tilføiet over linjen.

2 Stockholm 1730.

3 Tilføiet over linjen: kunskab.

er at lide paa over Norge) en fast ide om Norges og Sverriges 3] sammengrændselse, helst hvordan den nordre del av Norge fra 63 grader av at regne tillige med Finmarken strækker sig paa den vestre, nordvestre og nordre side av de nordeste provinser i Sverrig og den Svenske lapmark, thi det er just i østerste fieide som grændser sammen med Sverrig av Trundhiems-, Nordlandenes- og Finnmarkens Amt at¹ de Norske lapper boe.

1. Om [*de lapper*] i Trundhiems amt. Man veed i Trundhiems amt ere 4 Provstier, 1. Fosens Provstie som ligger ude ved sekanten, og er der ingen lapper. 2. Dalernes Prostie, som har paa den østre side Herndale i Sverrig, i dette provsties østerste fielder boer nogle faa lapper nemlig i Tydalens fielder som ligger [*i*] Selbo præstegield. Der er endnu et præstegield syndenfor i lige linje av Selbo oppe i landet heder Holtaalen. I det districtes fielder har og i forrige tider ligget lapper, men siden Røraas kaaberverk (som ligger synderst i det district mod de Syndenfieldske grenser) blev optaget og bønder tid efter (anden) har fløttet alt længer og længer øster op i dalene for at rydde sig jorder og gaarder, ere lapperne tid effter anden blevet alt ferre og ferre. 3. Indherreds provstie er det 3^{die} og har paa den øster side Jemteland i Sverrig, i dette provsties østerste fieide, dale og skove ligger flere lapper end som syndenfor, dog ej allesteds lige mange, thi [*i*] de tre præstegield som er Størdalen, Schongen og Værdalen (som begynder strax nordenfor Sælbo og strækker sig lige i Nord eller nord-nordost effter hinanden) opholder sig kun faa lapper. Hvor mange till visse er mig ej bekient, men i det nordeste præstegield av de som ligge øster i landet i dette provstie, som er Snaasen, der ligge en temmelig deel lapper, som mig er berettet henved 60 eller flere familier; dette præstegields districts fielder strækker sig langt i nordost om Numedalens districtes fielder, og nesten ind till Helgelands grænser. Det har paa den syndre side Værdalen, paa den østre den nordeste part av Jemteland, paa den nord-veste og nordre side har det Overhalden i Nomedalen. 4. Nomedalens prostie er det 4de og nordeste i Trundhiems amt. Dette provstie har kun et præstegield som ligger

-----
 1 Tilf. over linjen: hvor.

ost oppe i landet nemlig Overhalden i hvis districtes fielder der boer nogle faa lapper, men ikke ret mange, thi det er ej meget vidløfftig og kun ganske smalt, efftersom baade den syndre og sydoste side bedekkes av Snaasen. Og nordenfor tager Helgelands fielder strax ved, saa det kun med en liden del, nemlig den nordoste pynt, grændser mod det synderste af den Svenske lapmark. Alle de Norske lapper som boe i Trundhiems Amtens fielder opholder sig stedse (det hele aar igiennem¹) i de Norske grændser, og flottes ikke som de der ere nordenfore paa visse tider over till Sverrig.

2. Om de lapper eller finner i Nordlandenes Amt. I dette Amt er 6 provstier. 1. Helgelands provsti som er det første og synderste. I dette provstie ligger en stor deel lapper, omtrent 180 à 200 familier eller mere, dog ikkun i de østre grendser, nemlig de fieide og dale som enten endnu ikke ere eller ikke kand beboes og bygges av indbyggerne i landet, ligedan som i Trundhiems amt, men ikke saadan som nordenfor i Nordlandene og i Finnmarken, hvor foruden de lapper som boer oppe i fieldene, ere og mange som boe i bøyden blant bønderne ved søekanten i fiordene og nære sig av deres jorder (gaarder¹) og fiskeri som andre bønder. I dette provsti er kun 3de præstekald som ligge saadanne till at der boer lapper, viz.(?) Brønøen i hvis østerste district som kaldes Bindalens fielder boer henved 10 à 12 familier, dernest Vefsens kald, hvortill regnes snart den halve del av Helgelands fielder, er temmelig vidløfftig, ieg slutter 1/2 grad i længden fra nord till sør, og noget mere end 1/2 grad i bredden vesten fra bøyden øst over till den Svenske lapmark. Der boede, medens ieg var der Missionair, 70 à 80 familier.

Den synderste del av dette districtes fielder som ligger lige i øster av Bindalens fielder i Brønøens kald grændser mod de(n) østerste part av Overhalden i Nomedalen. Men den nordeste del af Vefsens district ligger lige i øster av bøydene i Vefsen og grændser nord mod Ranen som er det 3de præstekald i [4 Helgelands provsti hvor der bor fieldlapper. Till dette district regnes mere end den halve del av Helgeland, det har paa den syndre side Vefsens district, paa den østre den Svenske lapmark,

-----
1 Tilf. over linjen.

paa den nordre side grenser det mod Salten provstie, paa den vestre er bøyden i Ranen, saa og endel av Røddøens giæld hvor øst om den nordre part av Ranens fields district strækker sig. Dette district slutter ieg kand være $\frac{2}{3}$ grader i længden fra nord till sør, og omtrent $\frac{1}{2}$ grad eller lit mindre (helst den nordre part) i bredden fra bøyden av i vester till den Svenske lapmark i øster. I dette district ligger omtrent 100 familier.

Foruden disse field-lapper som boe paa Helgeland er der vel og endel andre lapper som stedse opholde sig i bøyden, omtrent henved 50 familier eller flere i alt provstiet. Men de nærer sig nesten alle ved at betle og tigge, thi hvorvel de fleste av dem kan arbeide atskilligt med hænderne, som enten at berede skind, at bordere med tinn, endel og lejer deres børn bort om sommeren till bønder at vogte qvæg, nogle av dem kan forrette adskilligt bundearbeide som at pløye, meje høe og korn etc, saa dog effterdi nesten alle av dem ere saa forskrækkelig hengivne till brændevin, at hvad de saaledes fortienner, sætte de strax i halsen paa sig, har de da ej siden andet at klæde og føde sig av end betlede.

Disse bøyde-lapper ere komne i bøyden paa effterfølgende maade, hvilket ieg selv har observered medens ieg var missionair. Naar en lap i fieldene blir fattig og udarmet, at han ej længere der (*kan*) subsistere begynder han først et aar eller (*to?*) at fløtte till bøyden om vinteren, medens de andre fieldlapper ere over i Sverrig (hvorom videre siden). Seer han sig imidlertid ingen raad till at komme paa fode igien, blir han stedse med (*sin?*) hele familie (om han nogen haver) liggendes i bøyden og nærer sig paa ovenskrevne maade. At der ogsaa synden for i Trundhiems amt opholder sig saadanne bøyde lapper har ieg till visse ladet mig sige. Dog ere de kun meget faa og knap i det hele amt saa mange som i Helgelands provsti aliene. Aarsagen at de der ere saa faa er vel fornemmelig at fieldlapperne av hvilke de komme, ere i Trundhiems-amt kun faae mod nordenfor, saa og fordi de der stedse ligger her i Norges grændser og ej som nordenfor om vinteren flytter over till Sverrig (hvilken raison videre skall udføres, naar ieg kommer at tale om hvordan vore fieldlapper blir behandlede i Sverrig). Saa er og at mærke at lapperne i Trunhiems amt har ingen

slags skatter eller udgiffter at yde hverken i Sverrig, thi der kommer de ikke, ej heller i Norge, thi skattefrihed forhverved uden tvil si. Thomas von Vesten dem.

Saltens Provstie er det andet i dette Amt, begynder nordenfor Helgeland. Dette provsti er ej saa langt som Helgelands, ej heller det faste land derav paafølgelig, og dets fieide hvori fieldlapperne ligge, er ej nær saa vide og brede over som syndenfor, helst den nordre part av Salten, hvor ieg har ladet mig sige mand paa en dag magelig kan gaae fra det inderste inde i fiordene ved søen øst over till de Svenske grendser.

Det er ellers 5 præstekald i dette provstie som skiær sig saaledes øst op i landet at de(r) ligge fieldlapper. Det første og synderste er Gielleskaals kald i hvis ene menighed, nemlig Bejeren (som er en fiord der strækker sig ind i landet og till hvis district regnes enda en temmelig del ubebygde fieide, dale og skove) der er endel fieldlapper, dog maae vel ej være ret mange. Det andet præstekald er Salt-dalen strækker sig i nord-ost fra Bejeren, der till hører og endel fieide, hvor ligger nogle, dog kun faa, lapper. Det 3^{die} kald er Folden i nordost fra Saltdalen, hvor landet begynder at blive meget smalt, dog hører enda dertill et temmelig district øde fielder i henseende till længden hvor og boer endel fieldlapper. De 2de præstekald nordenfor er Ofoten som er inde i en fiord der strækker sig temmelig ind i landet, og till sist Lødingen hvortill hører 2 à 3 smaa fiorde, som løber øst ind i landet. Till disse kald høre og endel fieide hvor der boe fieldlapper, som er dog vel ej mange, thi uden tvil er Norge der paa det smaleste fra inderst i fiorden av at regne till de [5 Svenske grendser, og ej bredere end en der var færdig till fods (som før er målt) kunde nok en sommerdag gaae der over.

Foruden disse fieldlapper boer og i dette provstie, nemlig de 3 norderste kald som ligger inde ved det faste land som er Folden, Ofoten og Lødingen, en hel del Sø-lapper i bøyden blant bønderne, haver bøkxlede gaarder og nærer sig av søen og landet som andre landets indbyggere. De samme ej allene forstaaer, men og de fleste av dem taler ligesaa got Norsk som bønderne de boer i blant, i hvorvel de dog i mellem sig selv

bruger det lappiske sprog. Disse kaldes gemenlig der i landet finner for at skille dem fra de som boer oppe i fieldene som de egentlig kalde lapper.

Det 3^{die} Provstie er Senjen, deles gemenlig i Ytre Senjen som bestaaer av øer og skier sig ud till havet (der boer ingen lapper¹), og i Jndre Senjen som ligger inde paa og ved det faste land, i den siste part er 3 præste-kald nemlig Trones, Astafiorden og Qvæfiorden, till hvilke hører adskillige smaa fiorder som stikker inde i landet. Hertill kan regnes et temmelig langt district av øde fieide hvori boer endel, dog kun faa, fiellapper, siden landet er enda temmelig smalt, Nere i fiordene i bøyden boer her ligesom i den nordre part av Saltens provstie bøyde- eller søelapper, som leve iblant og nære sig som bønderne. Det 4de er Tromsøens provstie, her er kun 3 præstekald, nemlig Carls-øen, Tromsøen og Schiærvøen, till hvilke menigheder hører adskillige fiorder som skier sig ind i landet. Ved søekanten i disse fiorder boer søelapper og kun ganske faa bønder, men oppe i landet i fieldene maae vel her boe en hel del fieldlapper, siden landet her igien begynder at blive temmelig bredt. Det 5. er Vester-aalens og det 6te Lofodens provstie hvilke begge bestaaer av lutter øer som ligger ude i havet lige i vester av Salten og Senjen, og boer der ingen finner eller lapper.

3^{die} om de lapper og finner i Finmarkens Amt. Siden mand veed at i Finmarken boer nesten allene finner og lapper og mod dem at regne kun faa Norske folk, kunde vel forefalde det courieuse spørmaal, enten lappernes forfædre først har beboet landet og de Norske siden tid effter anden er kommen der ind, eller om de gamle Norske indbyggere har først satt fod der, og lapperne siden er indkomne?

At jo de nu værende Norske folkes gamle forfædre ere indkomne i Norge, længe før lapperne og finnerne bleve i det[s] fieide og grenser bekante, ja længe før de kom ind i Europa, er ej tvil paa at en forfaren pen i historier jo kan bevise. Men at de saa meget hastig har udspridd sig till alle sider i Norge og helst saa langt hen i nord till de yderste grendser, er ej troligt, helst naar man som rimeligt er maae

---

1 Tilf. over linjen.

slutte at deres første indkomst i Riget er skied i de syndre parter, lappernes forfædre derimod som er komne ud av store Finland, naar de emigrerte derfra i nord till Lapmarken, som grenser lige ved, har kun haft kort, ja kortere og giennere vej hen i Finmarken end som de andre Norske fieide som ligge [6 syndenfore. Altsaa er det rimeligt at lapperne, hvorvel senere indkomne i Schandinavia, dog ere før komne at boe i Finmarken end de Norske.

Dog ieg sætter alt dette der hen som en uvis og mig for høy sag at decidere i, og begiver mig igien till materien, som er at vise, hvad bopæler og pladser lapperne nu beboe i Finmarken. Da veed man de Norske folk som nu leve der, boe allene ude paa øerne i fiske-verrene, saasom de hart ad allene nære sig av fiskerie. Nogle faa maaskie kand boe paa de yderste næss og odder av det faste land som stikker sig ud, inde paa det faste land saavel ved søekanten som oppe i landet og i fieldene boe allene lapper. De som boe i fiordene nere (*mere?*) mod og ved søen kaldes søe-finner, og ligger de stadig der i landet. Men de oppe i fieldene kalles field-finner eller field-lapper, og fløtte om vinteren ind paa de Svenske grendser ligesom de andre Norske field-lapper. Ved søefinnerne i Finmarken er ellers at mærke, at de skiller meget, hvad sprog, levemaade og næringer angaar, fra de søe- og bøydefinner i Nordlandene boe.

Længden av Finmarken (som maae regnes fra vester till øster eller rettere i Vestfinmarken som grænser ved Norge fra vest-syd-vest till nord-nord-ost, og i Øst-Finmarken som grænser mod Rysland fra vest-nordvest till ost-syd-ost) kan ieg egentlig ej vide. At den er ulige viser landets situation paa landcartet, som ieg forestiller mig som en semi-diameter eller en bue der bøyer sig om den nordeste part av Sverrig. Og ligesom den inderste linje av en semidiameter jo nærmere middelpunkten jo kortere er den at regne mod dens yderste superficies, saa blir og i Finmark (siden landet er mægtig bred fra nord till sør av at regne) dets inderste grendser, nemlig de fieide som støde an mod Sverrig, meget kortere end dets strækning ude ved havet er.

Dets længde ude ved øerne, om det laae i en lige linje, vill ieg giætte till 3 eller 3 ½ grad, men oppe i landet

ej længere end 2 eller 2 ½ grad i dets høyeste. De field-lapper i Finmarken som ligge i de østerste fieide der grendse paa den ene side, nemlig i sør, till Sverrig, og paa den anden side, nemlig i øster, mod Rysland, skatter till 3de Potentater, till vores Allernaadigste Konge som Herre over Norge, thi i hans lande ligge [*de*] den meste tid av Sommeren, till 7]Kongen av Sverrig i hvis lande de som andre vore fieldlapper opholde sig høyeste vinter, og till Cxaren av Muscau i hvis lande de ligge en tid av høsten og foraaret.

2. CAPITEL

Om lappernes levemaade eller deres nærings brug og deres huse.

De Norske lapper, som tillforn er mældet, deeles i 2 slags, i søe- og bøyde-lapper og i field-lapper. Disse skiller meget fra hinanden hvad deres næring og levemaade angaaer. Bøyde lapperne eller finnene, de som boe i Nordlandene, have deres bøxlæde gaarder som andre Kongens bønder av hvilke de leve; derforuden leve de av fiskeri ligesom bønderne. Deres jordebrug angaaende, da ere de meget slette jord-dyrkere. Vel ere bønderne i de nordre parter av Nordlandene meget uduelige at dyrke deres jorder, thi som clima er kold og sommeren kun kort, hvilket foraarsager at landet ej er saa beqvem der till ager-dyrkning som syden for, saa legger de fleste ej heller synderlig flid derpaa, men anvende den meste tid paa søen, eller og, de som boe inde i fiordene og har skov till deres gaarder, nære sig mest av skoven. Men de finner som der boe og har gaarder ere endnu mere uduelige till agerdørkning.

Ieg har hørt fortelle av folk fra Helgeland, som har været der nord i de fiorde og pladser hvor finner boe, at de har gemenlig gode pladser som ere meget beqvemme till ager og i det mindste till engesletter at oprydde, saa de kunde holde creaturer i mængde, men lade sig gemenlig nøye med at saae en haandfull korn og høste ind saa meget foder at de kand føde 2 à 3 støkker creaturer og gider ikke engang føre deres giødning ud at oprydde og giøde støkke effter andet, ja offte heller fløtter deres fæhuse, naar mødingen voxer høyere end husene, end udføre giødningen. Naar de saaledes har forrettet deres slette jordebrug, nære de sig siden av fiskeri, naar den tid av aaret er, saa og av skoven ved at flaae næver (som er barken av birketræer og bruges paa mange steder i Norge paa landet

at tække huse med) og selge, ved at bygge baader, eller hugge hus-timmer eller brænde-veed og sælge till dem som boe ude paa øerne, og selv ingen forraad har paa saadant. Foruden saadan deres brug, holde og, om ej alle, saa dog en stor del av dem rensdyr, nemlig hvor landets og deres gaarders leilighed det tillstæder.

De søefinner som boe i Finmarken (siden de ingen agerdyrkning har, som og vel neppe der i landet kand skie) saa nære de sig mest av deres rensdyr. Saa vit mig er berettiget skall i det mindste endel av dem bruge fiskerie. Till at benytte sig av skoven veed de vel lit eller intet av. Deres huse angaaende, da har nesten alle de som boe i Nordlandene ligedan huse som bønderne bygde av timmer, de derimod i Finmarken har ligedanne kaatter eller hytter som fieldlapperne bruge og videre siden skall mældes om.

8] Foruden deres rensdyr har de fleste av søefinnerne i Finmarken ogsaa andre creaturer som øxen og faaer de føde, dog har de ingen bølde gaarder som de i Nordlandene, men fløtte hist og her i fiordene, sommetider nær ved søekanten, andre tider bedre op i landet, ligesom de kan finde best føde till for deres rensdyr og hist eller her engesletter at høste foder av for deres creaturer. Og fordi de saadanne idelig strippe om, kand de ej heller have stadige huse, thi dertill ere deres telter og kaatter bekvemmere, hvilke de i hast kand rykke op fra et sted og sætte paa et andet effter behag. Her kunde mand da spørge, først hvordan de om vinteren conserverer deres foer, og 2^{det}, hvad værelser de have paa den tid for deres creaturer? Hvad det første angaaer, da hvorvel mig er ikke tillvisse berettiget hvad maade de bruge, er det rimeligt de benytte sig av denne slags maade som nesten alle bønder i Trundhiems stift der boe oppe till lands og har engesletter langt oppe i fieldene fra deres gaarder liggendes.

Det høe som de ikke om høsten kand føre hiem till deres huse, pakker de trøst¹ sammen paa aaben mark runt om et træ eller en stage de sætter i jorden, hart ad i form av en pyramide, hvilket de kalder en høe-stakke. Uden om dette lægge [*de*] birkeris eller kratt av ene-træ, som conserverer

-----
1 fast (traust)

det fra sne og slud og staae endog hele vinteren uden at berdes, i det minste blir ej mere end det yderste forskiemt, som de og gemenlig kaster vek, — foruden at mælde om andre niaader som de bruge at bevare deres foer paa, uden at have det under tag. Angaaende hvad huse de have till deres qvæg om vinteren (till deres rensdyr behøve de ingen huse som videre skall vises om fieldlapperne), da kand de bruge, som ieg og har ladet mig sige de gjør, hytter gravne den meste deel nere i jorden, og tækkede ovenover med tørv, riis eller andet deslige paa de steder hvor de gemenlig ligge om vinteren, hvilke slags huse en stor del av de fattige bønder og søefinner bruge i det nordeste fogderie af Nordlandene, som er Tromsøen.

Fieldlapperne derimod skiller meget fra hine i deres leve-maade. De have slet ingen agerdørkning, thi de holde ingen heste eller have saadanne redskab og instrumenter som till jordørkning ere fornødne (et andet er: om aldeles ingen av de pladser de beboe er beqvem till ager at oplegge eller qvæg at holde? Hvilket¹ siden skall vises²). Deres rensdyr er hart ad det eneste hvorav de leve. Av dem have de melk, smør og ost, ej allene nok till deres egen husholdning, men og de som ere rige og har mængde av det slags creaturer, sælge en stor del ren-ost baade her i Norge, naar [*de*] ere nere i bøyden paa deres markeder, saa og naar de ere over i Sverrig. Huden eller skindet har de till klæder og kiødet at spise. Foruden at de har av disse creaturer klæde og føde, bruge de dem og till arbeide, om vinteren at kiøre med dem og om sommeren at føre deres tøy paa, hvilket de da binder sammen i 2de knipper og hænger et knippe paa hver side av renen, hvilket bønderne i Norge og bruge med deres heste paa de steder hvor vejene ej ere saa slette at de kand kiøre, og kalde de det at kløvje. Og saadanne 2 knipper de binde sammen paa hesten kalde de en kløv.

Saaledes bruge lapperne at kløvje eller binde deres tøy paa ryggen av renen, naar de enten om sommeren skall fløtte fra et sted till et andet, eller føre deres varer ned till markederne i bøyden. Men om vinteren har de et slags kaner som de

-----

1 Tilf. over linjen: hvorom.

2 Tilf. over linjen: tales.

kalde Kjerres eller Akje hvori de føre deres tøy, og spende renen for. Saaledes kand de binde mange akjer eller kaner sammen, den ene effter den anden, og spende de da 2, 4, 6, ja vel 8 à 10 rener foran, dog alt den ene effter den anden. Men bag till den siste kane spende de en ren som holder imod naar de kiøre ud over en banke eller høye, at ej kanerne skall løbe frem paa fødderne paa renen eller løbe for hastig eller uordentlig over hinanden, hvorved de kunde velte og tøyet spildes. I disse kaner kiøre de og selv, men da har de gemenlig kun en ren for kanen.

9] I saadan en kane kand ej sidde mere end et voxen menneske, som behændig veed med en kiep at styre den, at den ej skal velte (thi de ere gjorde uden mejer og hart ad runde i bunden). De bruge intet bidsel, ej heller 2 tømmer som vi, men binde et reb om halsen paa renen, hvilket den som sidder i kanen gesvindt ved at kaste om till hvilken side han vill viige renen. Om sommeren naar de kløvjer deres tøy paa renen gaar alt en lap foran og effter rebet leier renen, i hvilken de andre ere bundne effter hinanden. Till saadan arbeide bruge de aldrig hunkjønnen av Renen paa det melken i hende ved arbeide ej skall tvinges og forsvinde, men allene hannen, som de alle castrerer eller skiær, thi uskaarne har [*de*] gierne ej flere end 2, 3 à 4 hanner for yngel, ligesom deres hiord kan være større eller mindre till¹.

Ellers er deres ordinair maade at reise paa om sommeren at gaae till fods, hvortill de ere saa hurtige og gesvinde at ingen gaaer dem over. Deres klædedragt er lett og magelig, og ere

-----
 * Et rensdyr er ellers paa skabning ligesom en hiort, skiller allene lit paa coleuren, da en ren er mere graa-mosket, en hiort derimot mere brun, saa er og en liden skilsmisse paa hornene, da paa en del ren er hornene ligesom delt ad i 2, nesten alle tagger hælder ned ad, paa en hiort derimot ej saa. I almindelighed er et rensdyr ej heller saa stort som en hiort. Naar renen gaaer knekker hånd med ledden i fødderne ligesom han gik paa nødder. Renens spise er ordinair et slags hvid mose som voxer overflødig paa de fleste steder i Norge, især der hvor fieldlapperne holde till. Dog kand han ej leve med mose allene, men iblant æder (han) græss; grofft, stort og gammelt græss æder han ej, men alene det fineste og det som er saa got som nylig oprundet, og som øverst i fieldene offte ligger sne langt udpaa sommeren som alt senere og senere rinder¹ av, saa har han snart den hele sommer igiennem nytt græss. Renen

¹ Tilf. over linjen: gaaer.

de saadanne vante fra ungdommen at gaae, at de saa vel op som ned ad bankerne synes hellere at løbe end gaae. Naar de vill hvile sætte de sig ikke gierne men blir staaende et øieblik og hælde sig over sin kiæp, som de alletider bruge naar de rejse.

Om vinteren løbe de paa de bekante skie og det med saadan hastighed naar føret er got at den snarest¹ hest end ikke paa en 1/2 mil kand følge dem. Jeg veed en lap har rent en dag sist i martio, som ieg slutter, hen mod ti mile, og havde enda en liden bylt paa ryggen. Det beste føre at løbe paa skie er naar sneen er blæst og frøset hart sammen, og der da er falden lit ny sne ovenpaa, og der er klart væir; men naar det begynder at tõe og lufften blir tyk og vaad, er det tungt at gaae paa skie thi da krammer sneen sig sammen om skiet og hindrer det. Ellers er den maade at løbe paa skie ej ubekant i Trundhiems stift i Norge blant de bønder som boe oppe till lands, hvor paa mange steder sneen om vinteren kand ligge 3 ja 4 alne dyb. Naar det da er afsides hvor vejene ej idelig blir opkiørt, kand de ej vel komme frem paa anden maade. Paa Helgeland veed ieg at inde i fiordene de som boe langt oppe till lands ere bønderne saavel qvindefolk som mandfolk perfecte i at løbe paa skie; dog kommer i almindelighed at regne ej op mod lapperne, hvilke fra ungdommen og av dagligdags venner sig dertill. De rende ej aliene paa slet og jevn mark, men endog ned over bierge og dale, hvilke om de end ere begroede med tyk skov, ved de dog endog i den sterkeste fart at dreje og styre skiene saa behændig, at de ej i mindste maade skall støde an*.

Lappernes huse er ej andet end en liden hytte, hart ad av modell som et krigs-telt, ganske runde, ere meget viide nedentill

-----
plejer gierne ogsaa som offtest at søge høyt op i fieldene, ej alene for ovenmælte aarsag skyld, men og naar sterk soelskin og varme indfalder, som er altid dobbelt sterkere i dalene end anden steds, derforuden er gierne tyk skov, hvor der om sommeren er mængde av mygg og saadanne insecter som plager baade mennesker og qvæg sterk. Derfor søger da og renen gierne høyt op i fieldene, hvor han baade er fri for mygg, eftersom der gierne er blæst og vind, thi hvor der er vind skyer myggen, saa og for solens heede, som der ej tar hall saa sterk som nedre i dalene, og derforuden blir lindret av vinden, thi renen er et creatur der taaler ej megen varme.

¹ Tilf. over linjen: raskeste.

* Deres skie ere gjorde av træ, ere lange og ej bredere end de med foden kan staae mit paa dem, fremmen till bøyer de høyt op. De har 2 slags av dem, det ene slags kalde de skie, ere lange omtrent 2 aln eller og lit derover,

og gaaer spids op ad, men er ej høyere end en middelmaadig karl knap kand staae ben mit inde i hytten. Øverst i er et hull, hvor igiennem røgen stiger op. Deres hytter ere bygde paa denne maade: de gjør sig 2 træer som gaaer vidt ud fra hinanden nedentill, men hænger sammen oventill som en bøyel, 2 saadanne bøyer sætte de mod hinanden en paa hver side. Igiennem begge disse gaaer 2 tver-træer som øverst i holder dem sammen, thi nedentill ere de fæstede i jorden. Paa siderne runt om lægge de tynde stænger som oventill hvile paa disse tver-træer og nedentill gaaer vit fra hinanden. Runt omkring udenom **10]** alt dette lægge de vadmæl som er klipt og skaaret i visse strimler smale opad og vide nedentill. En av disse strimler

er paa den ene side løs at mand kand slaae den op og till som mand vill, og der er dørren eller indgangen paa hytten. Deres

ja ieg har seet dem 3 aln lange. De ere meget glatte og slibrige nedenunder, de ere tynde, knap en finger tyk, i sær till begge ender, mit paa ere de gemenlig høyt opkuvede. Naar de træer sterk paa den gir den sig ud, i det samme støde de effter med den anden fod, og derav kommer at de kand løbe saa sterk endog paa jevn mark. Det andet slags kalde de aander, ere meget kortere, 1 1/2 aln i det høyeste, ere ej saa glatte under som skiet, ej heller opkuvede mit paa, men lige frem. De bruge gierne et skie paa den venstre og en aander paa den høyre fod, de (bønderne¹) have de fleste deres aander foerede under med sæl-hund-skind og lapperne med skindet av fødderne paa renen, hvilket har smaa og tette haar og derfor best tienlig at staae imod naar aanderen vill rende (glide¹) tillbage ned for banken thi skindet lægges saaledes under at haarene falde slette effter, naar mand løber frem, men staaer imod, naar den vill glide tillbage. Men skiet bruger de ej at foere med skind under.

¹ Tilf. over linjen.

hytter er omtrent som disse figurer udviser. Omhænget er av vadmæl og hos endel av lerret, skaaret som den 3. fig. udviser i visse strimler og syed sammen, og blir det saa lagt rundt om.

Disse telter ere da ej av vidløfftigere i tyngde, end de jo magelig i en hast kan rive dem op fra et sted og føre med sig till et andet. De ligge gemenlig ej længere paa et sted end 1, 2 à 3 uger, ligesom de kand have stor hiord till, thi har de mange rensdyr æde de og snart av paa et sted, og maae de da des hastigere fløtte. Om høsten sent fløtte de gierne østerst i fioldene nermer ind mod de Svendske grendser, og da har de stadige hytter staaende paa visse steder, som i steden for det vadmelsomhæng ere omtækkede med tørve og derfor ere varmere end de andre.

Om vinteren medens de ere i Sverrig bruge mange av dem i steden for vadmels eller lerrets omhæng av nævver (det er den mellemste bark av birke-træer). Nævveren tager de av træerne ved St. Hans dags tider og nogle uger dereffter, thi ere træerne fuldeste av safft inden for barken. De skiær da runt om træet i barken riffter med en kniv, ligesom de vill have nævveren stor eller liden till*.

Den nævver de vill have till omhæng om deres telter myger de først langsom ved en sagte ild, siden syer de den sammen med sener saadan som de vill have den, thi naar nævveren er igjennem myg kan de sye den uden at den skall briste. Inden for saadan omhæng av nævver har de paa deres vintertelter lagt det om med stager eller kiepper og derimellen stokket enten kratt av enetræ eller løv, eller andet som kand være beqvemt till at tekke tet till med.

Andre huse end disse som nu ere beskrevne have ikke vore fioldlapper, deri holde de till med deres hele familie, deri have de alt deres boeskab og husgeraad, hvilket ej er større end de jo nok kand fløtte det med sig hvor de rejse. Saadanne deres huse kalde de paadet lappiske sprog kaatte med hvilket ord de og nefne alle huse en generel¹. Endelig har de nok

-----
* Saaledes at flaae barken av træerne kalde bønderne i Norge at løbe nævver, og paa den tid av sommeren, naar træerne [*er*] safftfulde, saa at barken sidder løsere end hellers, sige: skov er løber dvs.: lar sig ----- (Jfr. Ross s. v. *Løyp* villig til at slippe Barken; om Træer om Vaaren.)

1 Tilf. over linjen: i almindelighed.

et slags huse, ikke till at boe og holde till i, men at giemme der deres kost og spise i, som de ej daglig holde paa. Disse deres huse bygge de paa samme maade som bønderne pleier bygge deres huse (hvilket de og har lært av dem; om lapperne allesteder i vore fieide bruge saadanne huse veed ieg ikke, tviler derpaa), men de bygge dem saa smaa at knap 2 à 3 mennesker kand vende sig derinde; de bygge dem gierne paa 4 pæle, endel og saa smaa at de behøver kun en pæle eller stolpe under dem, nogle i stedenfor pæle fæste hjørnerne paa grennene av 3 à 4 træer som kan staae saa tet i hinanden. Siden de ere høye bygde fra jorden, har de en stok eller et stykke træ hvori ere hugne trin, hvilket de bruge som en trappe at stige op i dem med; disse trapper hiemme de heden i skoven paa et sikkert sted som ingen veed uden den lap som ejer huset.

Saadanne huse kalde lapperne Bure, hvilket navn saavel som maaden at bygge dem paa de har faaet av bønderne, thi det er bekant at paa landet i Norge har man saadanne spis-boder bygde paa mange pæler som huset er stort eller lidet till og kalde det et Stabur. At det bygges paa pæler skier paa det at ej rotter og mus skall kunde komme derind, hvorfor de ej gierne har trapper till dem uden et trinn eller 2 hugne i en av de fremmerste pæle og i den underste grundstok, og om de har trapper staaer de saa langt fra Staburet at ej mus eller rotter kand springe over. Disse ovenskrevne smaae bur eller spis-boder veed ieg fieldlapperne paa Helgeland bruge. Gemenlig har hver familie et og det staaende paa de steder [11 hvor de gemenlig først om foraaret, naar de kommer fra Sverrig ind paa de Norske grendser, da plejer at opholde sig og drive med deres qvæg.

Fieldlapperne i Nordlandene og i Finmarken fløtte, som ieg før har nælt, mod vinteren ind paa de Svenske grendser. Ved Michelsdags tider fløtter de østerst i vore fieide og ved Alle helgens tid ere de alle av de Norske grenses, thi da er gierne all marken bedekket av sne, saa de kan beqvemmelig bruge deres skie og de før om mælte kaner; om foraaret igien in medio martii begynde de igien at nærme sig vore grendser og først eller mit in Aprili ere de gemenlig alle i de Norske fieide indkomne. Aarsagen hvorfor de ej blir liggende i Norge

saa vel vinteren som sommeren, kand mærkes av effterfølgende: Renen, som før er mælt, æder mest hvid mose. Denne saa vel som græsset paa mange steder er lige frisk om vinteren under sneen som om sommeren, og effter den graver renen under sneen. Men er sneen over 2 aln dyb mægter han ej at grave den, eller om sneen er meget haard frøset (som altid skier naar først kommer regn og det siden klarer op med frost), saa kand renen umuelig grave den, nu ved mand hvor der er bierget og dalet land blæser vinden ujævn, hvorfor og sneen falder ujævn endel steder, nemlig i dalene ligger den altfor dyb, i bakkene og oppe paa fieldene blæser den mange steder rent av. Naar da regn kommer og det siden fryser blir paa de steder lutter iis som renen ikke kand grave, og om end, fryser dog græsset, og duer derfor ej till føde for ham. Skulle da fieldapperne ligge i vore greenser om vinteren maatte da deres rensdyr crepere; paa jævnt og slet land derimod falder baade vind og sne jevn helst hvor der er tet og tyk skov.

Nu er det sted i Sverrig hvor lapperne ligge om vinteren nesten jævnt land, og med tyk og tet gran-skov begroed, saa sneen der falder der ej gierne dybere end renen den vel kand grave. Derforuden ligge de steder og saa langt fra søen paa begge sider at der intet regn kand tage om vinteren, thi regner det nere ved søe-kanten, falder der tør sne langt oppe till lands. Og naar den ej blir vaad av regn kand den ej fryse sterk sammen, alene den kand synke lit trøstere sammen, og hvor da regn ikke tar om vinteren ligger sneen stadig alt fra først om høsten den begynder at falde, till lige ud paa foraaret, den ganske tæres vek. Derfor holder og græsset sig friskere paa saadanne steder om vinteren, saa det sees da herav at de fløtte over, alene for de der har bedre føde for deres rensdyr paa den tid av aaret. Men om man maatte spørge, hvorfor fieldapperne syndenfor i Trundhiems Amt ikke ogsaa fløtter om vinteren ind paa de svenske steder? da ligge de fieide og dale saa langt fra søen, at der intet regn taer om vinteren. Altsaa kand ej sneen fryse der, hvorfor nok renen kand grave den og under sneen finde baade ufrøset mose og paa endel steder ufrøset frisk græss, hvilket altid holder sig frisk hvor sneen ligger stadig og bedækker det mod kulden.

Vill man sige: siden landet er dalet, lægger sneen sig ujævn og nere i dalene saa dyb, at omendskiønt den er ufrøset, er den dog for dyb for renen at grave! da maae mand ej giøre sig den concept om de pladser som de Norske fieldlapper beboe, og som ieg her effter den almindelige talemaade kalder de Norske fieide (hvilken materie paa sit sted siden bedre skall udføres), at det enten er en idelig øde og bar fieldstrekning, **12]** eller og store øde fielder som med faae enge og trange dale skilles ad hist og her. Men der er iblant biergene og dalene mange store og vide enten bare sletter eller sletter med tet skov begroede. Og paa saadanne steder, helst hvor der er tyk skov, falder sneen jevn og ej saa meget dyb. Naar nu saadanne pladser ligge langt fra søen, at regn ej tar om vinteren, kand sneen ej fryse og derfor er hverken for dyb eller for haard for renen at opgrave.

Vel tillstaaer ieg at av saadanne store sletter er der ej nogen mængde, men mand maae og mærke at fieldlapperne i Trundhiems amt ere ej heller ret mange og har derforuden kun faae rensdyr, saa det ene svarer meget vel mod det andet. Omstændighederne forbyder og¹ disse fieldlapper at holde flere rensdyr end de kand nære i de Norske fjelde, efftersom der paa de Svenske grendser ej er nogen næring for deres ren om vinteren. Thi bøydene i Herndalen og Jemteland, hvilke provintzer grentser strax ved Trundhiems amtes fielder, ere ej saa langt² fra de østerste grendser i Norge, saa der ere ej mange øde pladser og skove imellem, og de faa som ere, veed de Svenske indbyggere saa vel at benytte, at der intet er till overs for lapperne. I den Svenske lapmark derimod som grentser sammen med Nordlandene og Finmarken, og hvor Nordlandenes og Finmarkens fieldlapper ligge om vinteren, har det en langt anden beskaffenhed. De Svenske lapper der boe nære sig ligesaa meget om ej mere av skytterie og fiskerie (efftersom de har en overflødig mængde av færske søer og floder) end av deres ren. Siden de ej har stor mængde av rensdyr kand de ej nytte det store³ land saa vel ud, at der jo er noget tilovers for vore lapper. Som ieg har ladet mig underrette, kand ej heller de

-----

1 Tilf. over linjen: det forbyder sig og selv for.

2 Tilf. over linjen: meget.

3 Tilf. over linjen: vidløfftige.

Svenske lapper holde mange ren, efftersom deres land ej er saa meget begroed med mose som vore fieide ere.

Om vore fieldlappers næringsbrug at tale, da foruden deres ren som de har deres største næring av, leve de og meget av skytterie og fiskerie. De ere nesten alle fortreffelig gode skyttere. Deres gevær er riffel-bøsser, i blant og hagel-bøsser; musqveter hvortill behøves rend-kugler bruge de ikke. For en snes aar eller mere herforud vare bøsser rare i blant dem, men¹ da brugte de allene buer, med hvilke de kunde skyde hart ad paa et haar. Men nu om stunder, saa vit ieg er kiendt blant dem eller har kundet udspørge, bruge de ej mere buer, men over alt bøsser. De fugler som falde der oppe hos dem, er: 6r-høns, tødør, røyer og ryper, av hvilke siste de ej allene har kiødet till spise, men samler en mængde fiær eller dun av dem som de sælge; av dyr er: filfros, maar, bæver, hermelin, egern (av hvis skind det bekante graaverk beredes) ræv, ulv og biørn. I Finmarkens fielder skall og være endel elsdyr, men i Nordlandene saavel som i Trundhiems Amt ere de meget rare at see, i de synderste fielder i Trundhiems amt ere og endel vildren, som blant andet og er et tegn till at de fieldlapper der, som før er mælt, ej maae have mange tamme rensdyr.

Hiort har ieg ej hørt der skall være nogen av i fieldene hvor vore lapper ligge, skall og kun findes faa steder i bøyden i Trundhiems stift, og det mest ude paa øerne. I forrige tider som gamle folk veed at berette har været en mængde av hiorter i Norge, men at de nu ere ødelagde, kommer ej allene av det fri skytterie som en hver helst tillforne har anmasset sig, men og mest av ulvene (av hvilke der ej har været saadan overflødighed av i Trundhiems stift før som nu). Derfor ere og de faa hiorter [*som*] igien ere, fløgtet ud paa øerne hvor ulven ej kan komme. Biørn derimot, av hvilke der før har været flere end nu er ej nær saa skadelig best som ulven.

Lapperne beste biørn-skytterie gik i forrige tider og endnu gaaer mest for sig om vinteren, først fordi skindet er paa den tid best og de da kand selge det dyrere (hvilket mand observerer ved alle vilde dyr). Dernest er biørnen ej saa god om sommeren at komme i skud, helst i forrige tider, da de allene brugte buer,

-----

1 Tilf. over linjen: og.

med hvilke de sielden kunde felde en bjørn. Om høsten derimod passer de paa hvor bjørnen udvelger sin hule hvori hand ligger hele vinteren, som mand kalder bjørne-hi. Der gaaer de siden om vinteren hen, og enten ved trusel og haarde ord terrer ham, og om det ej hielper, da ved røg som de blæse i hiet till ham narrer ham ud. Naar hand saaledes er opirred bryder han ud med sterk brummen og grumhed, og maae da lappen passe vel paa saa snart hand stikker hovedet ud at skyde till. Ere de mere end en, skyder en till hovedet, den anden skyder till hiertet strax under den venstre bov, hvor hand taaler minst, og staaer de da en paa hver side, dog lit frem om hinanden.

Tillforn før de viste av bøsse at sige brugte de store spyd med (egtl. *men*) en lang skarp pique frem paa og langt op paa **13]** jern-beslagen. Dette spyd holte manden for sig naar bjørnen kom ud av hiet og vilde (egtl. *vill*) trykke ind paa ham, saa at hand rente selv spydet i sig. Men den som saaledes skulle dræbe bjørn med spyd maatte ej allene være dristig, men og behændig og viss i at holde det. Løst maatte hand ej holde spydet, men feste den bagerste ende trøst i marken og ej holde det for langt frem for sig, men jo nærmere bjørnen trygte ind paa ham, jo længere heldet han sig bag paa spydet. Dog kunde vel hverken spyd tillforn eller bøsse nu hielpe stort mod en grom og vred bjørn, naar lappen var ene, hvis de ej havde saa gode hunder, som ere dertil! vel indrettede og temte. Enhver lap har gierne 2, 3, 4 ja 5 hunde, av hvilke 2 altid ere avrettede till bjørn skytterier. At hver familie holde saa mange hunde skier og for deres rensdyrs skyld (hvorum siden). En lap gaer derfor ej gierne ud paa noget slags skytterie uden hand har en eller 2 hunde med sig. Bjørnens kiød spise lapperne, som og mange bønder omkring ved Trundhiem gjøre. Endel brave folk som par couriosité har prøvet det, har forsikret mig paa at en skinke av en bjørn smager nydeligere og bedre end det beste Svine-flesk.

Foruden deres rensdyr og skytterie har vore fieldlapper ogsaa fiskerie at nære sig av, dog er deres fiskerie ej større end de kand have lit fersk eller tørret fisk for deres egen underholdning, men intet till at sælge. Deres fiskerie er større eller mindre ligesom de kand have overflødighed av ferske

vande¹ eller ellver² og ligesom søene er fiskerige till. Fieldlapperne i Trundhiems amt har ej saa mange store søer og floder som nordenfor. De bruge og aliene at trække fisk med angel og snor, de i Helgelands fieide derimod, siden der er flere søer*, har de og mere næring av fiskeriet. I elvene fange de fisken med snor og angel, men i vandene med garn.

Deres baade ere ganske smaae**, ganske flakke nedenunder og uden kiøl, hvorfor dersom de som sidde i baaden træder eller hælde sig for meget paa nogen av siderne, kantrer den strax om. Baaden er bygt saadanne at kun en kand roe i den, roersrommet er nesten mit i, den er noget bred bagtill, men gaaer smal frem ad med en stevne***. De hugge sig tynde deler av fyretræ omtrent en finger tyk som de bygge deres baade av. Tillforne brugte de at feste delene i baaden med sterke senner, men nu bruge de over alt jern-sømm.

J søerne ere adskillige grunde enten frem ved landet paa nogen av siderne eller øer og holmer som kand ligge i søerne. Nu har vandfisk saavel som søefisk sin visse tid at skyde sin rogn fra sig, og alt fisk naar de vill skyde rognen søger de till de førømmælte grunde. Paa disse grunde sætte da lapperne deres garn ud. Det har ieg selv observeret paa de steder i fieldene, hvor ieg har været, at fisken i alle ferske søer har ej en tid at søge grundene, men kand skille 2, 3, 4 uger ja mere at de skyder rognen tiligere i den ene søe end den anden, da det dog er en og samme sort av fisk****.

-----

1 Tilf. over linjen: søer.

2 Tilf. over linjen: floder.

* der i blant saa store vande som ere 2 à 3 mile lange.

** saa de bær ej stort mere end 2 mennisker og lit tøy.

*** deres baade ere meget lette at roe.

**** de fiske som falde i de ferske søer i fieldene, hvor vore lapper ligge, er mest fersk-søe-ørred, og rør hvilken fisk er nesten ligesom en ørred allene den er lit hvidere i fisken. Saa viste ieg og et par vande i de fieide hvor ieg har været, hvor der er et slags fisk kaldet harre-fisk eller harr, thi den seer nesten ud i munden som en hare. I de fieldvande nordenfor Helgeland tviler ieg paa skall være flere sorter av fisk, men i vandene i Trundhiems amtes fielder faaes og abor og endel andre ferskvandfisk.

3DIE CAPITEL

Om lappernes husholdning og hvad der till kand henhøre.

Hidtil er handlet om lappernes levemaade i almindelighed. Rester nu at tale noget lit om deres forretning inden huset, deres diæt, kost og spise, husgeraad og videre. Som de har sin meste næring og spise av deres rensdyr, vill ieg først mælde et par ord om hvorledes de vogte disse creaturer, siden hvorledes de av dem samler nesten all deres kost. De har renen ej om natten under hus, men de gaaer ude dag og nat saavel om vinteren som sommeren. End skiønt de ere saa vagabunde creaturer, følger dog aldrig mere end et menneske med hiorden for at vokte den, gierne et qvinde menneske eller en à 2 av deres ungdom.

Om sommeren malker de deres ren 2 gange om dag, nemlig morgen og afften, om vinteren kun en gang. Naar de skall **14]** malke dem, drive de dem ind paa en plads nær ved deres hytter, som der till er indhægnet med gierde av stager med kratt av birk eller ene-træ imellem. Det var vel ej muelig for et menneske, helst naar hiorden er stor, baade at vogte den og at samle den i gierdet, naar den skulle malkes, dersom de ej havde saa gode bu-hunder, hvorav gierne 2 à 3 følge med, hvilke effter givet tegn veed at holde hiorden samlet, at ikke noget creatur skall forvildes, saa og at samle dem naar de vill drive dem i gierdet. Derfor maae og en hver familie ej aliene for deres skytterie skyld, men og for fæe-driftens skyld holde saa mange hunde (de holde¹ ej heller andre tamme creaturer end deres rensdyr og deres hunde).

Naar det hender sig at ulven i mængde søger op i fieldene till lapperne, gjør hand dem stor skade ej aliene at hand river

-----
1 Tilf. over linjen: har.

mange creaturer ihiel, men og forjager dem saa, at lappen ej offte før en maaned 2 à 3 dereffter kand finde hos sine naboer der et der et andet creatur, ja blir rent av med mange. Men naar de fornemmer till ulven, holde de gierne saa sterk jagt effter ham, at han ej blir længe i egnene hos dem.

Der er hellers en slags sygdom giengse blant deres rensdyr som sætter sig først i fødderne paa dem at de besværlig kand gaae, og styrter mange derav, er som en halv qvæg-pest, og falder gemenlig ind i varme sommere. Saaledes kand en lap et aar være en rig mand paa nogle hundrede ren, et andet aar hart ad ruineret. Slaar vanlykke till et aar effter et andet, at hand ej seer raad at komme paa fode igien, fløtter hand gierne ner i bøyden og lever av betlerie, som i det 1ste capitel er mælt. Omtrent mit om foraaret er det paa den tid at renen kalver. Falder da ind, effterat sneen først er av gaaet og marken er bar, at det fryser paa og lægger nye sne igien, staaer deres creaturer fare, siden de da ingen føde har efftersom græsset og mosen er frøset, og paafølgende kalver ingen melk kand faae av moderen. Paa den tid av aaret plejer og offte styrte ej aliene mange av kalvene, men og en stor deel av den voxne ren, thi de har da ej stort anden føde for deres ren end et slags græss, som voxer paa gamle gråne træer, hvilke træer de maae da hugge ner paa den renen kand naae till græsset.

Hunnen av renen, ellers kaldet Semle og lapperne paa deres sprog kalder Skjeppa, melker ej mere end omtrent et faar. Deres melk er meget feed, stram og for dem¹ som ej ere vandte till den meget ond smagende. Deres ost derimod smager ej nær saa stærk og ilde. Den gøres paa den ordinaire² maade. Melken kaages, hvilken da blir saa meget dis tykkere, blir dereffter krystet i dertill gjorde former. Deres ost er runde og temmelig tynd, somme smaa somme større. De bruger ingen kjæse i deres melk som de gjør ost av, thi melken er feed og tyk nok i sig selv aligevel, ej heller salt i deres ost*. Deres smør laver de ej till paa den maade som vi ved at kjerne det.

-----
* renost er og et got og forsøgt remedium mod frost; man tar et stykke ost og brænder. Den safft eller fedme som dryber derav, smør mand paa det lem mand har frost i og forbinder. Er offte forsøgt og hielper i en hast.

1 Tilf. over linjen: andre.

2 Tilf. over linjen: laves till paa denne.

Men naar melken har staaet en stund og blevet tyk, tar de det fedeste og tykkeste oven av, slaar¹ det i vommen av en ren² (derfor naar de slagter deres creaturer, gjør de vommen vel ren og bruger den till ovenmælte brug, og hellers at giemme anden slags spise i) og slaar og rører deri med en kiæp saa længe till den blir till smør. Tillforn brugte lapperne ikke salt hverken i deres smør eller anden spise, men nu saa vit ieg er bekant bruger de nesten alle at salte deres smør, dog ej ret meget.

Foruden deres melk, ost og smør, har lapperne ej anden slags **15]** mad end kiød, mest Ren-kiød, saa og kiødet av biørn, ville fugle kiød, saasom ryper, ôr-haner, tødør og røyer, iblant og fersk-vand fisk. Deres kiød- saavel som fisk-mad spise de enten fersk eller vind-tørret. Det kiød eller fisk de vill giemme og ej strax fersk kand fortære, ved de ej at salte eller røge, men aliene henge det hen i de før ommælte bur at tørres i vinden. Den tørrede fisk spise de enten saadan som den er uden at kaage eller stege den, eller og kand de stege den lit paa gløder. Kiød spise de ikke stegt, men allene kaagt, det vind-tørred kiød spise de og uden at kaage det. Naar de kaager kiødet enten fersk eller tørret, bruge de nu om stunder nesten alle lit salt i, men ej før. Soddet som kiødet er kaagt i, drikke de eller søbe med skier, i blant bryde og renost deri (hvilket ej just er med den behageligste kaast for den som ej er vant dertill). De bruge aldeles intet mel deri, ej heller grønne urter, brød veed de snart ikke av, ej heller noget slags korn gevext, untagen at de kand kiøbe lit brød enten her eller naar de ere over i Sverrig. Gryder bruge de ej gierne at kaage i, men mest messing kiedler.

De kaage og lave maden till i samme hytter eller kaatter som de holde till i, arnestedet er midt i hytten. I en av de tver-træer som gaaer tvert igiennem bøylene, paa hvilke hyttens bygning hviler (hvorom før er mælt), deri hænge de en kraag av jern eller træ, i hvilken igien kiædelen hænger. Av de gryder de kiøbe slaar de fødderne av, at de kand være runde neden under. Saa bruge de og alle deres fader og skaaler runde i

-----

1 Tilf. over linjen : kommer.

2 Tilf. over linjen: et rensdyr.

bunden, saa mand maette undre hvorledes de kand staae og ej velte om. Men som de har liggende nok av løv og birkeqvister i (*deres*) hytter, under deres klæder og hvad anden boeskab de har derinde, saa længe (*lægge?*) de løv rundt om skaalen eller gryden, medens de spise av den eller sætte den fra sig, at den staaer trøst. Ja de staaer da trøstere end om deres kop og kop (!) vare flakke under, thi som jorden er dog ej saa ganske jevn og horisontal, og der desuden ligger fult av klæder, løv og andet rusk . . ., kand deres kop og kar ej staae saa trøste paa bar mark at de jo hælded meget og spilte, som nu da de bruge at pakke trøst om det.

Naar de vill spise og har øst maden av kiedelen i fadene sætte de sig ved den ene side av hytten og fadet mit imellem. Er Familien stor sidde de i 2 à 3 partier hver paa sin side i kaatten og hver har sit fad, skier har de at spise med saa og kniver, men gaffel bruge de ej, derimod bruge de alt spise kniver at stikke maden paa isteden for gaffel. Tallerkener vide de ej av, men den mad de spise med kniv lægge de paa fader som ere flakke. De bruge intet bord, men sætte fadet paa jorden trøst ompakket med løv, som før er mælt, ej heller har de stole eller bænke at sidde paa, men sidde paa deres sængeklæder med benene gemenlig krydsvis under sig slagne. Den mad de ej strax fersk fortære giemme de i deres bur og er ej allene kiød og fisk, men og ost, smør, ja melk. Den melk som de sætte saa hen bruge de gierne at skiere angelik i som de kalde qvann, eller et andet slags græss som kaldes tortne¹. Naar melken staaer saadan lenge hen blir den omsider saa tyk at man kand skiære den som ost.

Om høsten, før de rejse fra de Norske fieide, lægge de en temmelig forraad effter deres leilighed i de før omtalte bur, endogsaa melk, hvilket der staaer vinteren over, og er dem offte en stor hielp om foraaret, det første de ere komne fra de Svenske grendser ind paa vore fieide. Thi paa den tid hænder det sig mange aar, at effter sneen hist og her engang er avgaaet, det da fryser paa, saa at renen ingen mose eller græss kand [16 faae, da mange av deres creaturer styrter vek av hunger. I det minste har de da kun liden eller ingen melk av deres ren, saa

-----
 1 Jfr. Trondh. Vid. Selsk. Skr. 1903, no. 1 (Qvigstad, Kildeskrifter) s. 27: det slags Græs. - som kaldis Toort, paa Latin: Suncus.

at og en stor del renkalver styrter (thi paa den tid omtrent eller lit for er det at renen kalver), og da lider lapperne offte nød paa victualia og ej har stort andet at gribe till end hvad forraad de fra høsten av har giemt i deres bur.

Lappernes husgeraad bestaaer i gryder, men mest kiedeler, træ-skaaler og fader, skier av træ eller horn, kniver, øxer, børser, skie og kaner, sengeklæder og gangklæder, baader og garn og saadanne¹ skrin eller koffterter som de selv gjøre sig. Deres træ-fader, skaaler, skier og træ-øser gjøre de gemenlig av rin, hvilket er et slags gevæxt der voxer ud paa gamle birketræer, seer hart ad ud som valbirk, er sterk og haard som eeg. Paa gran og fyr-træer voxer vel ogsaa saadan rin, men er ej saa sterk, seer ej heller saa smuk ud som den der voxer paa birk, derfor bruger ej heller lapperne den uden i mangel av birke-rin. Denne rin voxer, som sagt er, paa gamle træer, dog saadanne som endnu staaer paa roden. Men paa saadanne birke-træer der ere nedfaldne og forfulnede voxer ud et slags gevæxt hvorav beredes den bekendte knøsk, hvilket er et slags tøndes meget brugelig i Norge.

Deres kniver, øxer og børser gjør de ej selv, men kjøbe dem av bøndersmeder enten i Norge eller i Sverrig naar de der ere. De lapper eller søe-finner som i de Nordre provinser i Nordlandene boer nere i bøyden skall endel (som ieg har ladt mig sige) forstaae noget av smidde handverket, saa vel som og at bygge Jegter, baader og at timre huse, men fieldlapperne vide intet saadant, deres levemaade tillader det ej heller. Om deres skier og kaner er tillforne mælt. Deres sengeklæder bestaaer (om deres gangklæder skall tales siden) av renskind som de har under sig, og lægger derunder straa eller løv. Till overdækken kjøber de sig enten ryer, eller skindfeller som de Norske bønder bruge og beredes av faareskind med ulden paa som vender ind. Under hovedet lægge de andre klæder eller en bylt av hvad der er forhaanden som bedækkes med samme renskind som de har under sig. Andre hoveddyner har ieg ej observeret (det ieg kand erindre) at de bruge. Om deres baader er forhen mældet; deres fiskergarn binde de selv paa den ordinaire maade, kjøber dertill tvunden hampetraad.

-----

1 Tilf. over linjen: et slags.

Deres skrin eller bommer gjøre de paa denne maade: de øxer et stykke træ ganske slet og tyndt, 1/4 aln mere eller mindre bred ligesom de ville have skrinet dyb till, bøyer det saa sammen i en oval-form og binder ender[ne] sammen over hinanden med sterke senner. Ligedan er ringen eller breddene giort, hvori laaget er fæsted. Laaget er i stedenfor jern beslaget med been av rensdyr. Av disse slags skrin have de mange smaa og store ligesom de kand behøve till. Mere husgeraad eller mobilia end ovenmælt er have lapperne ikke, undtagen hvad klæder de gaae med (hvorum siden). Hvad sølv eller penger endel av dem kand have (som er mest species), det har de ikke gient i deres hytter eller bur, men paa visse steder i klipperne eller skovene hist og her som slet ingen anden veed av, ja mangan gang ikke deres egne koner eller børn, hvorfor det offte skier at naar manden dør hastig eller paa en eller anden maade hindres for sin død at aabenbare saadant sine arvinger, blir mangan gang saadan skatt henliggendes uden nogens nytte, iblant og lenge dereffter kand findes.

Dog hender saadant nu omstunder ej saa offte som før, og er vel troeligt at nu ej findes saa mange penger blant dem, thi nu er bedre kiøb og større overflød og tillførsel av brændevin end før, hvortill lapperne ere nesten alle overmaade genegne, og till største delen slaar deres rede penger i brændevin.

4DE CAPITEL
Om lappernes klædedragt.

Lapperne i deres klædedragt skiller ganske fra andre Evropæer og kommer overens med de Østerlenske eller Asiatiske folk. Linnet bruge de ikke under deres andre klæder som vi, hverken qvinder eller mænd, men allene uldne- eller renskinds-klæder. Mændene bruger først en undertrøye som kand række dem mit paa laarene, er hægtet sammen op igiennem (thi knapper eller knaphull vide de ey av), men halsen og det øverste av brystet staaer aaben. Denne trøye knæpper¹ de i boxene gemenlig, iblant og lar den hænge uden paa. Uden over denne har de en kiøle, er noget længere end den underste, naar den hænger aaben kand den række ner paa knæene. Denne hægtter de ligedan till saa at halsen og det øverste av brystet staaer aaben.

Baade paa trøyen de har under og paa kiølen eller koffften de har uden over er en bred krave om halsen, som gemenlig er broderet med tinn (denne konst at brodere med tin veed en stor del av lapperne mesterlig at gjøre, saa man rett skulle undres derved). Kraven staaer ej tet till eller er hægtet sammen om halsen men staaer viid udfra og aaben fremmentill.

De bruger alle saa vel qvinder som mænd at giorte op om sig med et leder belte. Mændenes kofffter, naar de har belten om sig, rekker dem ej længer end mit paa laarene, og bruge de dem ej løse og aaben, uden naar de sørge for deres avdøde. Om sommeren bruge de gemenlig ingen trøye under, men allene den yderste kiøle. Deres undertrøyer ere gemenlig av vadmæl som de kiøbe sig till, ligesaa deres kiøler eller kofffter, dog har de og naar de ere i bøyden paa deres markeder eller

-----
1 dvs.: skyver ned i.

i anden forsamling till stads, alle de som ere noget rige, kioler av klæde, gemenlig blaat eller grønt klæde, endel og rødt. Armene paa deres koffter gaaer ganske snevre frem ad till hænderne, paa deres stadsklæder er kraven og det fremmerste stykke paa armene broderede med tinn, endel har og en bred broderet kant paa deres kioler brystet nerigiennem ner till beltet. Om vinteren bruge de kioler av ren-skind, ere beredde paa den ene side, som feldberedere berede skind, det laadne vende de ud. Denne klædedragt er ellers bekant paa mange steder i Trundhiems stift i Norge under det navn: find-mud*.

De renskindskioler eller mudder andre folk lar sig gjøre, ere vide, lange, aabne foran till, gemenlig og romme i ermene. Men lapperne bruge dem ej længer end deres andre kiole[r] sammensyde nedenfor beltet (ligesom og deres klædes eller andre uldne kioler gemenlig ere gjorde), med snevrere ermer og krave om halsen, hvilke de og paa deres mudder, nemlig de rigeste og fornemste blant dem, har broderet med tinn. Till at gjøre disse Mudder av tages ej skindet av voxen ren, som var dertill alt for stive og tykke, men av renkalver, hvis skind er sortest og smukkeste om vinteren mod foraaaret.

Deres mandfolk bruger boxer av skind, renskind barkedede eller andet skind, hvilke rekker dem saa langt ner paa benene at de kand binde dem i skoene, og bruge de ingen anden slags strømper. Deres sko ere av ox-leder (thi renskind holder ej saa vel ud vand), det underste stykke eller saalen er saa bred at den gaaer langt op paa begge sider av foden. Overleret [18] derimod er ganske smalt. De bøyer ganske op, er spidse fremtill taaen og er glat, ingen hæl undder dem, de gaaer høyt op paa benene omtrent en haand bred over anklene. Det nederste av boxene (thi [de] ere som før er mælt saa lange at de rekke vei ned paa anklene) snarer de tet om foden i det øverste av skoen, og binder saa skoen vel sammen om foden med et langt baand. Men deres vinter-skoe ere gjorde av skindet som er paa fødderne paa renen, hvor haarene ere smaa og tette og derfor des bedre holder ud vind og kulde. De ere ellers sydde ligesom de andre, det laadne udvent. Huer bruge de ganske

-----
* Det ord mud er et lappisk ord og bruges aliene om en saadan rensskind kiole.

smaa, saadanne som bønderne i Norge mangesteds bruge og kalder kollhuer, enten av skind eller klæde etc.

Fruentimmeret skiller i dragten fra mændene allene paa hovedet, og at deres klæder ere længere end mændenes. Skoe og strømper har de ligedan (egtl. *ligeland*), allene at deres strømper ere løse. Skiørter bruge de ej, men derimod er deres saavel under- som over-kioler saa lange at [*de*] række mit paa tyklæggen naar de ere med beltet opbundne. De ere hægtede till overfor beltet, og staaer halsen og det øverste av brystet bart som paa mandfolkene, kraven, ermene og broderingen er som paa mændenes, dog bruge de gemenlig mere og sterkere brodering i sær paa den liste eller kant paa deres kioler brystet ner igiennem og paa deres belter. Deres stadsklæder i brystet og deres belter ere gemenlig sirede med ringer, knapper, smaa-plader og andet saadant av messing, tinn, ja og sølv hos de rigeste.

Huer bruge de iblant saadan som deres naboer de Norske eller Svenske, dog uden linnet under, men den dragt har de og laant av dem og er ej deres egen. Men deres egen dragt er en bred og rund hette som er flok oven till og noget stiv med en kant under som gaaer noget ned paa hovedet rundt om, dog gaaer pladen bredere udover alle sider *en(d?)* kanten, seer ej meget ulig en bonett, er gemenlig av rødt eller blaåt klæde. Haaret hænger ned under i visse lokker sammen flættet eller bunden. Deres qvinder (det ieg har observeret) bruge ej de for oven skrevne renskindskioler eller mudder. — Qvindernes skoe ere ligedan som mændenes.

Deres smaa spæde børn linde eller svøbe de ej som vi bruge; istedenfor vugge bruge de en liden stok udhulet indentill, er smal ned till fødderne og noget videre oventill, med et laag over som de kand lukke op naar de vill lægge barnet ind eller tage det ud; dette stække hule træ er ganske foret indentill med skind eller klæde, og deri lægge de deres børn ganske nøgne og utillbundne. Naar loget er lukket, er ej uden et lille hull aaben paa det ved barnets mund at trække aanden igiennem. Der er paa stokken en smekke av skind at slaa ned over samme hull, at vind, slud eller regn ej skall komme till barnet, thi konen naar hun er borte fra sit hus, og ej har nogen hiemme der kand give barnet die, tager hun det med, har et baand

over den ene axel og under den anden arm hvorefter stokken som barnet ligger i, hænger bag paa hendes rygg, saa hun uden incommodité kand rejse dermed hvor hun vill og ej har behov at frygte at barnet enten skall fryse eller støde sig. Thi stokken [19 er saa vel foret, at det ingen kulde kand finde till, og saa trøst ompakket at om hun enten falder eller i en hast vill kaste stokken fra sig mod marken, har det dog ingen fare for at støde sig. Om natten hænger hun denne stok effter baandet paa en krog under taget i kaatten, og naar barnet græder, da med haanden eller og med foden (thi høyere hænger stokken ikke) kommer den till at vaje i lufften, og paa den maade tysser det at det ej skall græde.

5TE CAPITEL

Om lappernes Religion og hvad dertill henhører.

At beskrive lappernes Gudsdyrkelse de nu have var ej andet end give en anvisning paa vor Augsburgiske confession og vores status Ecclesiasticus, hvilket var uforlødent, thi nu paa en rom tid, helst siden den Nordiske Mission begynte 1714 for de Norske finner og lapper, ere de nesten alle, helst de unge, nogenledes oplyste i den evangeliske religion, søger og alle kirken effter hver steds beskaffenhed saa tit mueligt er, og der betienes av sacramenterne. Iblant fiellapperne i Trundhiems amt og Helgelands fogderie i Nordlandenes amt er opbyggt enten capelier eller forsamlingshuser, hvor den Missionair som er blant dem kand samle dem hver søndag, holde bøn og catechisere med dem. I samme capelier kand og præsterne till hvis menigheder de regnes paa visse tider om sommeren samle dem for at betiene dem med Alterens Sacramente. I Trundhiems Amt er nu kun en Missionair for de fiellapper der ligge, nemlig capelianen i Snaasens kald som till annexet der hører till den menighed (thi deromkring boer de fleste lapper der i amtet ligge) kand samle hver anden eller 3die søndag baade vinter og sommer (thi de samme lapper opholde sig i Norges grendser hele aaret igiennem som i det første cap. er melt).

Det andet district hvor der er Missionair er den synderste del av Helgeland (hvor ieg selv har været Missionair). Der havde ieg om sommeren naar ieg var i fiellapene blant dem (thi om vinteren ligge disse lapper som før sagt er ind paa de Svenske grendser) dem samlet till et capell som der var opbyggt omtrent mit i districtet. Hver søndag samlede om ej alle saa dog en god del. Der till capellet kom paa sin visse tid præsten at betiene dem med sacramentet, da og de som havde børn at

døbe infant sig, saa og de som ville copuleres. I det 3^{die} district paa den nordre del av Helgeland var ej noget capel opbyggt blant dem, derimod havde de kortere till den nærmeste kirke i bøyden hvor de uden stor besvær kunde rejse ned for at søge sacramentet eller lade deres andre ministerialia forrette. Derimod maaette Missionairen der sammesteds reise om blant dem fra en familie [til] en anden, saa længe sommeren vared og hand var hos dem. For hver av disse 2 districter var opbyggt i bøyden en skole, og till hver skole tillagt 50 rd^r at underholde 12 børn. [20

Norden for Helgeland saavel i Nordlandene som Finmarken er det snart allene bøydelapper som missionairene har at behandle og har de paa de fleste steder hist og her forsamlings huser, endel steder og skoler. Og som disse lapper boer i bøyden blant bønderne, har de ej større besværlighed end hine hver søndag at søge kirke. De fleste fieldlapper nordenfor Helgeland tillregner de Svenske sig, nogle faa undtagen som ligger i fieldene om sommeren strax ovenfor bøyden og flytter om vinteren med deres ren ner i bøyden, udepaa øerne, hvor sneen ej ligger stadig og de derfor kand have føde for deres creaturer.

I Nordlandene ' rejse Missionairene aldrig till fieids blant lapperne, thi de faa fieldlapper endel av dem kand have ligge ej lenger op i landet end de jo som offtest baade kand søge kirken og forsamlingshusene. Men i Finmarken ere Missionairene om sommeren nere i fiordene ved søkanten blant de lapper der boe og om vinteren, siden de samme flytte lenger op i landet, maae de følge med dem.

Dette er alt hvad i kort begreb kand siges om vore Norske lappers behandling i de aandelige sager.

Nu burte ieg vel her give en anvisning paa deres forrig trol-dom, avgudsdyrkelse og alle deres derhenhørende ceremonier; men da maaette ieg indføre lutter uviste og till en stor del fabelagtige og opdigtede historier. Ieg for min part har blant de lapper ieg har været intet kunde udspørge av saadant. Ja naar ieg forskede effter saadant hos dem, loe de ad mig og spurte om ieg var saa enfoldig at ieg troede alt saadant.

At jo deres avguderie har været temmelig grofft og de har hafft en temmelig qvantitet av Guder som skulle hielpe dem,

-----

* Nordenfor Helgeland at regne.

enhver i sit metie, hvilke de og har tillbedet under adskillige bierger og træer, er ej at nægte, ja det har endog været indtill Missionen hos os begynte. Saa har ieg seet av de første missionairer(s) beskrivelse over deres guders navne, forretninger og hvad offeringer de har tillbragt dem, saa er og bekant deres abespil med deres runbommer, hvilke de har brugt som en almanack till dels, saa og derforuden at give dem tillkiende hvad lykke de skulle faae paa jagt, fiskerie etc. Thi paa runbommen var adskillige figurer og oven i en ring. Nu slog de paa bommen med en hammer og paa hvad figur ringen omsider falt, dereffter dømte de om deres forretagende. Nu kand ej nægtes, dette jo maae kaldes giekkerie, siden till saadanne slags spaadomme og gisninger ej findes nogen fornufftig raison. Men det er større giekkerie og overtroe end den nu omstunder, end blant de mest polerte nationer puncter-konst (som vel ej har mere fornufftig raison i sig end hint) lar ieg andre dømme (!).

Hvad sig ellers lappernes troldom angaaer, hvorom saa megen snak har været*, slutter ieg ganske forvist at neppe 2 av 100 er sande, og har folk, endog endel vittige mænd været alt for lettroende i den post. De gane (el. *ganne*) lapper har vel ej heller fundet sig ilde ved at den gemene mand troede at de kunde fortrylle deres creaturer, skabe sig till ulv, sette gan** i folk og fæe, vise igien og andet saadant mere, thi derved kunde de tvinge av de rettroende adskillige gaver.

Men i stedenfor at indføre mere om disse uvisse historier vill ieg heller give min enfoldig mening om hvordan lapperne tid effter anden ere bragte dels under Norges, dels under Sverrigs herredømme, og av dem den Christelige religion tid effter anden bekant giort blant dem. At lapperne i den Svenske lapmark (hvorfra de siden ere udspridde i de Norske grendser) har staaet under deres Naboer de Norske eller Svenskes heredom er i ældgamle tider.....

-----

* da kan vel ej negtes at fanden er mægtig i vantroens børn, men av alle historier derom fortelles ....

** Gann skall betyde et slags smaa mørkblaa troldomsfluer, som hver lap havde giemt i en eske og kunde sende dem ud i hvem hand vilde.